

Stigma & Openheid rond Psychische Klachten

Symposium 'Openheid over psychische problemen op de werkvloer',
Tilburg, 16 september 2022

Kim Janssens, Evelien Brouwers, Margot Joosen, Jaap van Weeghel
Tranzo, Tilburg University

Betekenis van werk

Algemeen:

Meeste Nederlanders vinden werk belangrijkste levensgebied, vlak na gezin, ver voor vrije tijd

- Inkomen
- Tijdstructurering
- Sociale contacten, verbreding sociale horizon
- Identiteit en status
- Dwingt tot activiteit, gezondheid

Specifiek:

- Andere rol dan die van patiënt
- Publiek stigma wordt veel minder
- Werk beschermende factor voor depressie
- Werken als overlevingsstrategie (coping)
- Werken is hét bewijs van psychisch en maatschappelijk herstel

Mensen met psychische problematiek (en hun hulpverleners vaak ook):

Ambivalent over werken

Zij zien zeker genoemde voordelen van werken, maar ook:

- Confrontatie met eerder falen
- Bedreiging zelfbeeld
- Angst voor gezondheidsverlies
- **Angst voor negatieve reacties van anderen (stigma)**
- Angst voor verlies van uitkering

Stigma

- Een letterlijk of figuurlijk merkteken (zoals in psychiatrische behandeling zijn)
- dat personen onderscheidt van anderen
- En dat hen in verband brengt met onwenselijke eigenschappen (gevaarlijk, onbetrouwbaar, incompetent)
- waarna zij door anderen worden afgewezen of genegeerd.

(Link & Phelan, 1998)

‘Stigma despite recovery’

Wat is stigma?

Van Dale:

Stigma (het; o; meervoud: stigma's, stigmata):
iets dat afbreuk doet aan iemands reputatie; = brandmerk

Het proces van stigmatisering

Stigma: verschijningsvormen

Collectief niveau:

- Publiek stigma (houding en gedrag van burgers)
- Stigma in de hulp- en dienstverlening
- Structureel stigma (in wet- en regelgeving en in cultuur)

Individueel niveau (persoonlijk stigma):

- Waargenomen stigma
- Zelfstigma
- Ervaren stigma
- Geanticipeerd stigma ('Why try?')
- Vermijding van het label

- Associatief stigma (bij familieleden, vrienden)

Gevolgen stigmatisering

- chronische stress
- lage zelfachting
- demoralisering
- depressieve symptomen
- sociaal isolement
- lage kwaliteit van leven
- kan terugval en heropnames uitlokken
- vermijden psychische hulp

(o.a. Thornicroft, 2006; Corrigan, 2018)

Effectieve programma's

- Mental Health First Aid (MHFA)
- Beyond the Label
- Living Library
- In Our Own Voice/SOLVE
- Honest Open and Proud (HOP)
- **Conceal or Reveal (CORAL)**
- NECT (zelfstigma)

- Contact-based voorlichting wordt vaakst toegepast en is meest effectief
- Bij jeugd is voorlichting juist effectiever
- Kleine tot middelgrote effecten
- Evidentie lange termijn-effecten nog zeer beperkt
- Nader onderzoek nodig naar werkzame ingrediënten en –mechanismen

(Gronholm et al., 2017; Morgan et al., 2018; Catthoor e.a., 2020)

Openheid (‘disclosure’)

Vijf strategieën:

1. Sociale vermijding
2. Geheim houden
3. Selectief onthullen
4. Onthullen zonder onderscheid
5. Bewust je ervaringen uitdragen

(Corrigan, 2008)

Iedere strategie heeft eigen voor- en nadelen

Openheidsdilemma op het werk

Voor- en nadelen van openheid over psychische klachten

Relaties op het werk

Discriminatie

Inclusieve werkcultuur

Authenticiteit

Stigma

Hulp vanuit het werk

(Brouwers et al., 2019)

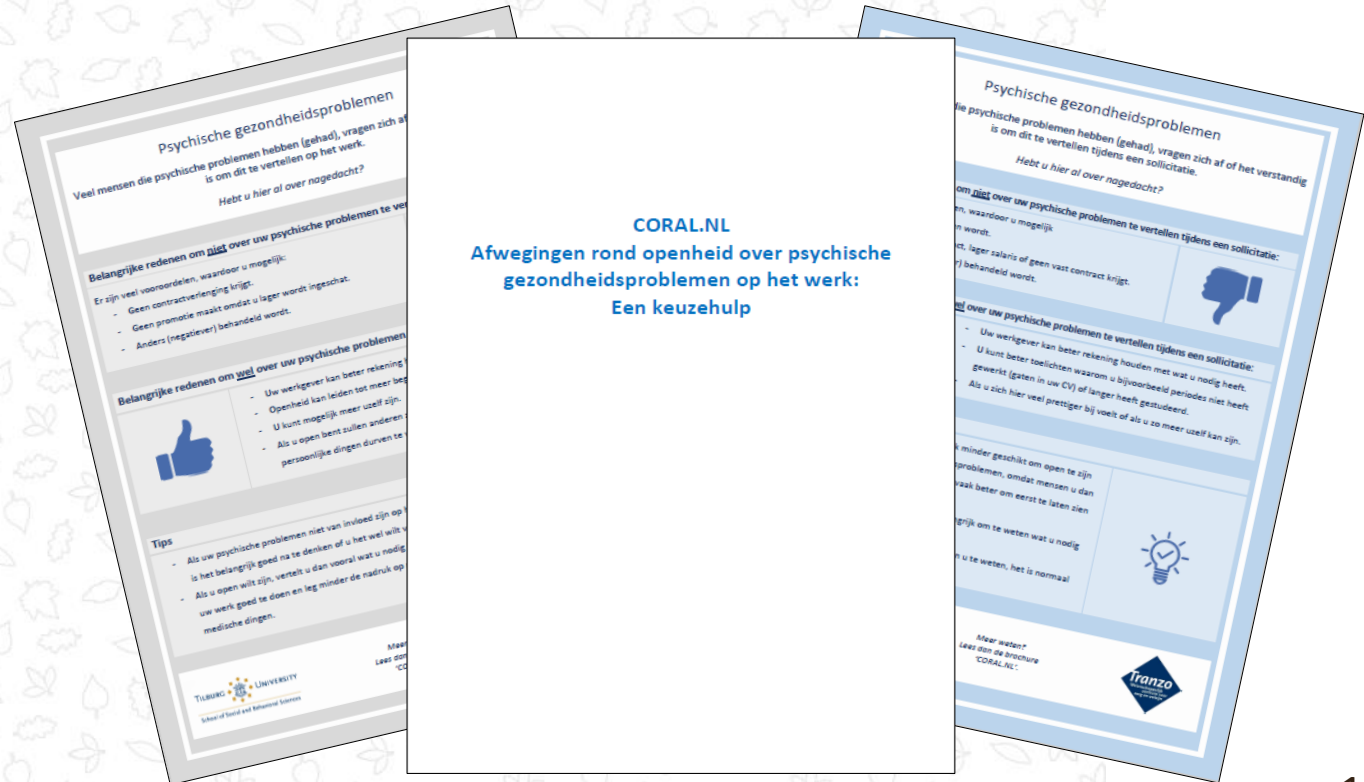
Attitudes van Nederlandse leidinggevenden

- 64% is terughoudend om iemand met psychische problemen aan te nemen
  - Eén op de drie is terughoudend om iemand aan te nemen die psychische problemen heeft gehad
- Slechts 7% heeft negatieve ervaringen met werknemers met psychische problemen
  - 52% heeft positieve ervaringen met werknemers met psychische problemen
- 40% van de leidinggevenden weet niet goed hoe hij/zij een werknemer met psychische problemen kan helpen

Stigma bewustwordingsinterventie

1. CORAL beslisthulp

2. Stigma bewustwordingstraining voor reïntegratieprofessionals

Keuzehulp CORAL

- Deel 1: Keuzes rond bespreekbaarheid
  - Argumenten om het wel te vertellen
  - Argumenten om het niet te vertellen
  - Wat heb je nodig en wat vind je belangrijk?
- Deel 2: Mijn eigen situatie
  - Wanneer en aan wie of in welke situatie?
- Deel 3: Een keuze maken

Voorbeeld

Het is normaal als keuzes per situatie, persoon en moment verschillen

Als je twijfelt kan het helpen om hier met mensen die je vertrouwt over te praten en/of om bepaalde situaties te oefenen

<p>Redenen om <u>wel</u> open te zijn over psychische klachten</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Begrip en steun van leidinggevende en/of collega's ✓ Ik heb soms afspraken met mijn behandelaar waar ik naartoe moet kunnen gaan	<p>Redenen om <u>niet</u> open te zijn over psychische klachten</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Het is niet van invloed op hoe ik mijn werk doe ✓ Collega's of mijn leidinggevende kunnen me anders gaan behandelen
<p>Wat heb je nodig en/of vind je belangrijk?</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Ik heb er baat bij als mijn leidinggevende weet wat er moet gebeuren als ik plotseling een terugval krijg ✓ Ik wil mezelf kunnen zijn op het werk	<p>Wanneer en aan wie vertellen?</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Als ik klachten krijg die van invloed zijn op mijn werk ✓ Iemand die ik vertrouw: mijn leidinggevende of een naaste collega <p>Wanneer of in welke situatie <u>niet</u> vertellen?</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Tijdens een sollicitatiegesprek: dan moet de focus liggen op wie ik ben en waarom ik geschikt ben voor de baan

Opzet van het onderzoek

153 deelnemers, geworven via 8 organisaties

Experimentele groep

76 deelnemers

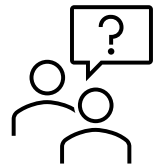
(via 4 organisaties)

Controle groep

77 deelnemers

(via 4 organisaties)

Uitkomstmaten:

1. Vinden van betaald werk

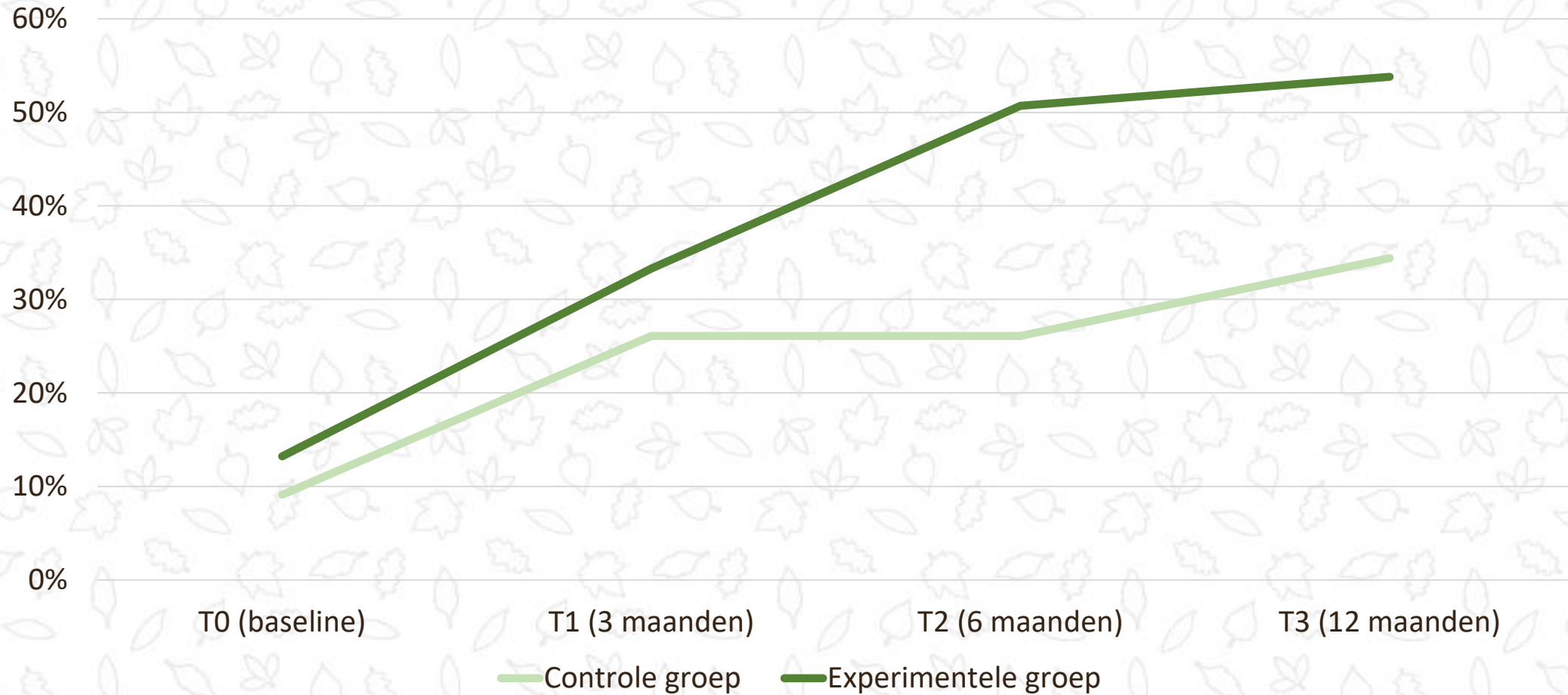
2. Behouden van betaald werk

3. Keuzestress over het wel of niet open zijn

Janssens, van Weeghel, Henderson, Joosen, Brouwers (2020)

Vinden van betaald werk

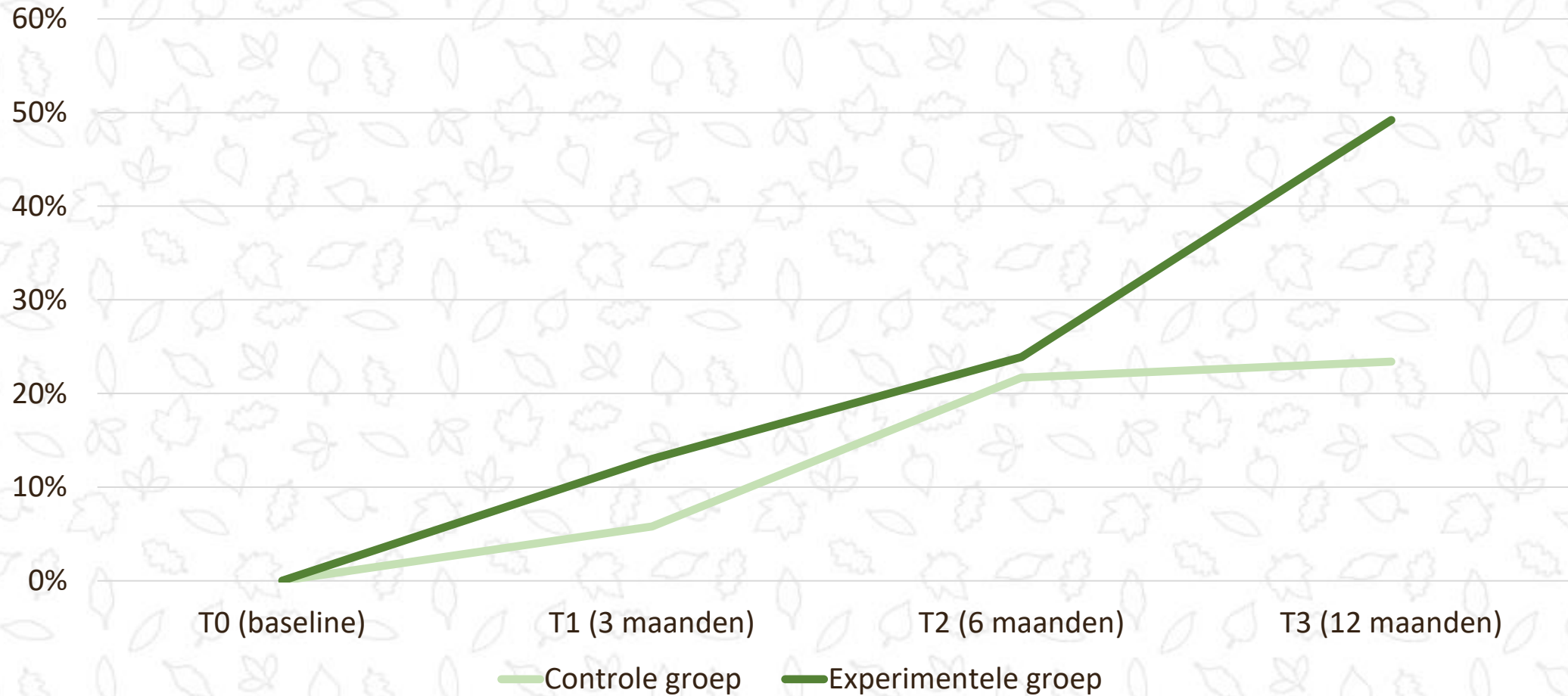
(voor minimaal één uur per week gedurende één maand)

Behouden van betaald werk

(voor minimaal twaalf uur per week gedurende drie maanden)

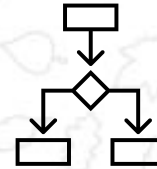

Keuzestress over wel of niet open zijn over psychische problemen

Keuzestress

Geen verschil tussen
experimentele en controle
groep

Fase van het maken van een keuze

Geen verschil tussen
experimentele en controle
groep

De ideale psychosociale interventie: 10 kenmerken

(Drake e.a., 2012)

- Geeft doelen van cliënt weer
- Komt overeen met maatschappelijke doelen
- Is goed omschreven (Fidelitymaat!)
- Is bewezen effectief
- Heeft minimale neveneffecten
- Heeft positieve resultaten op langere termijn
- Tegen redelijke kosten
- Betrekkelijk eenvoudig te implementeren
- Aan te passen voor diverse gemeenschappen en subgroepen van cliënten
- ontwikkeld met eindgebruiker; gebruik wetenschappelijke-, praktijk- en ervaringskennis (Collaborative empiricism)

Take home message

- **Bewustwording:** Het maken van een **weloverwogen keuze** over het wel of niet open zijn kan een positieve invloed hebben op de kansen om werk te vinden en te behouden
- Het toepassen van een **relatief eenvoudige en betaalbare interventie** in de reïntegratiepraktijk heeft effect op de arbeidsparticipatie van mensen met psychische problemen

Dank voor jullie aandacht!

